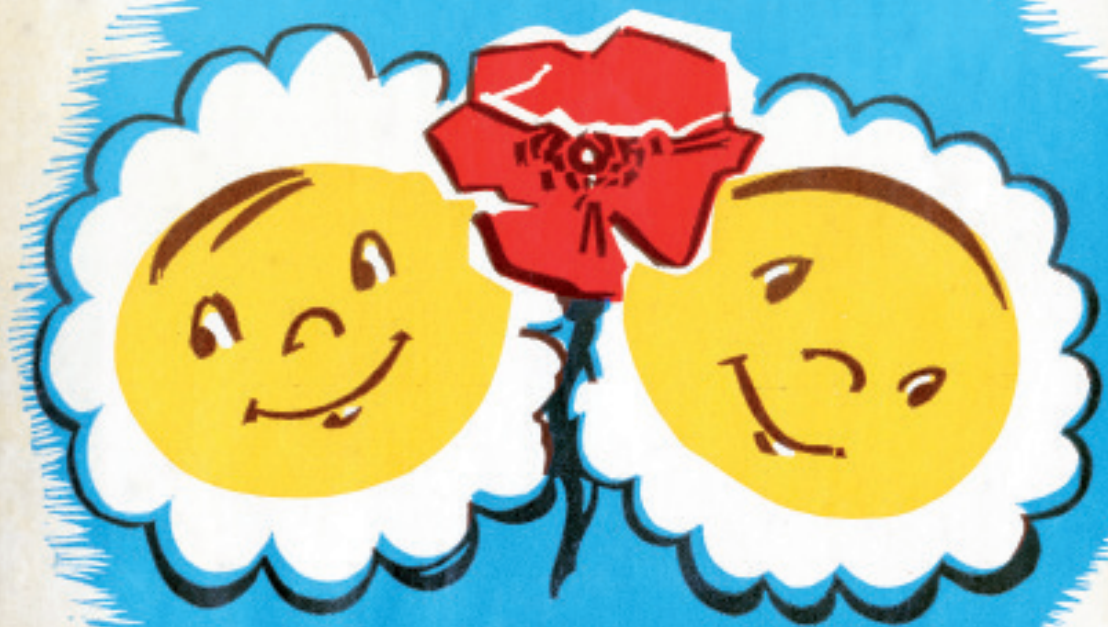

NAAR
HEUSDEN

DE

KOLLEBLOEM

DE KOLLEBLOEM

een groene oase aan de Gentse stadsrand

Begin 1950 besloten enkele Gentse socialisten een vakantiewerking op te richten met een tweeledig doel: het uitbouwen van een vakantiewerking voor de arbeiderskinderen voor wie een verblijf aan zee of elders nog steeds te duur was, en het doorbreken van het monopolie van de katholieke vakantiepatronaten. Die speelpleinwerkingen avant la lettre bestonden al voor de Tweede Wereldoorlog en wilden vooral opgroeiende kinderen van de buitenlucht laten genieten.

Hun oog viel op een mooi stuk grond in het nog landelijke Heusden, dat ze konden huren voor 24.000 Belgische frank per jaar. Het huurcontract werd gesloten door Julien Van Nevele en Adolf Defever, in naam van de Gentse afdeling van de Socialistische Jeugd. Pas in 1951 nam het nieuw opgerichte Jeugdzorg het huurcontract over. In deze vereniging zonder winstoogmerk kregen vertegenwoordigers van alle Gentse partij-instanties een bestuurszetel. In

feite huurde de partij een stuk land om er een werking uit te bouwen, in plaats van een organisatie op te richten, die dan zelf op zoek moest gaan naar een stuk grond. De stichters kozen voor de naam 'De Kollebloem', omdat die volgens hen stond voor 'rood, simpel, echt'.¹ Het eerste jaar waren er al ongeveer 650 kinderen te gast in de vakantiewerking, samen goed voor 10.000 aanwezigheidsdagen; in 1953 was dit aantal al opgelopen tot 950 kinderen met 19.000 aanwezigheidsdagen. Daarnaast werd in De Kollebloem een jeugdherberg ingericht, met een goed uitgeruste trekkerskeuken, twee slaapzalen met elk 22 bedden en een gezellig dagverblijf. In 1957 bouwde de Kortrijksche Kunstwerkstede De Coene ook een overdekte speelplaats op het domein. Daarmee groeide De Kollebloem ook snel uit tot een geliefd weekendoord voor partijleden en sympathisanten, die er rust en verpozing vonden in een 'socialistische, kameraadschappelijke sfeer'.

Over het reilen en zeilen van De Kollebloem schreef Ludwine Soubry een mooie brochure.² In dit artikel vertel ik wat meer

Affiche uitgegeven door De Kollebloem om kindervakanties te promoten, jaren 1950. (Amsab-SG, Gent)

over de perikelen rond het terrein van De Kollebloem. Dat terrein van 2,65 hectare was gelegen in de zogenaamde 'Heide' van Heusden, tegenwoordig een deelgemeente van Destelbergen, aan de zuidoostelijke rand van de Gentse agglomeratie. Lange tijd was dit gebied landschappelijk bijzonder aantrekkelijk. In het noorden lag een oud Scheldemeandergebied, beter bekend als de Damvallei, met poelen en vijvers ontstaan door turfwinning. Begin jaren 1960 verdween dat echter grotendeels onder het knooppunt van de autosnelwegen E17 en R4. Sinds de oprichting van De Kollebloem heeft ook de gemeente Heusden een totaal ander uitzicht gekregen en is ze van open, begroeid duinengebied tot 'groene' verstedelijkte rand geëvolueerd. De aanleg van de R4, dwars door de gemeente, en de bouw van een villawijk aan de Neerheide deden het bosrijke duinengebied in het zuiden wegwijnen. Van de voor Heusden kenmerkende noord-zuidgerichte landduinen, getooid met bos, is enkel de 15 meter hoge zandheuvel op De Kollebloem de naam duin nog waardig.³

Het terrein, waarop later De Kollebloem zou worden ingericht, werd tussen 1898 en 1900 gekocht door Leonie Vogels, echtgenote van de Gentse opticien Alphonse Bouquiaux, om het als jacht- en buitengoed te gebruiken. Van zes eigenaars kocht ze acht percelen op de Heide, samen goed voor zowat 5,13 hectare. Onder de verkopers een koppel uit Parijs, de adellijke burgemeester van Heusden en de gevluchtigde minister (ambassadeur) te Rome. Op enkele landbouwers na waren de meeste eigenaars rijke renteniers. Vogels zelf stond vermeld als handelaarster. Waarom zij, in plaats van haar echtgenoot, die een optiek had in de Vlaanderenstraat, als koper optrad, is mij onbekend. Al zijn het wel vaker echtgenotes die in koopakten vermeld staan als koper en

verkoper, zij het dan wel telkens 'bijgestaan en gemachtigd' door hun wederhelft. Vogels betaalde 4287,40 frank, een behoorlijke som in die tijd. Om te vergelijken: de kinderen van landbouwer Ignace van Imschoot betaalden een jaarlijkse huur van 18 frank voor een huis op een van de percelen. Na de aankoop werd op het eengemaakte terrein een jachtpaviljoentje in chaletstijl gebouwd. Kort daarna verrees er ook een villa met paardenstallen, die later zou worden gebruikt als kantoor en jeugdherberg. Het huis, dat de Van Imschoots huurden, werd later gebruikt als kippenkwekerij en nog later als bewaarplaats van de archeologische verzameling van Alphonse Bouquiaux.⁴ Zijn zoon Omer, ingeschreven als landbouwer, breidde de eigendom in 1922-1923 verder uit tot bijna 5,5 hectare. Maar in 1938, in volle economische crisis, verkocht hij alweer een derde van de grond aan de Gentse handelaar Adelmare Landrieu voor 157.568 frank. De devaluatie van de frank in het interbellum is onmiskenbaar. In hetzelfde jaar had Bouquiaux ook een geschil met buurman Gaston Daveras over het gebruik van de toegangsweg. Tien jaar later liet hij een deurwaarder vaststellen dat een andere buurman, Frans Burms, zijn grond afgroef om er zavel uit te winnen en hierbij niet enkel te dicht bij de perceelsgrens kwam, maar bovendien de graszoden bij zijn buurman gooide en ook van diens grond gebruik maakte om op de zijne te komen (terwijl Burms nochtans zelf een toegang had). In 1950 schakelde hij opnieuw een deurwaarder in om te laten vaststellen dat landbouwer Burms een goede toegangsweg tot zijn eigen grond had. Datzelfde jaar verhuurde hij zijn eigendom ten slotte aan de vzw Jeugd zorg. Op dat moment woonde hij zelf waarschijnlijk in het vroegere huis van de Van Imschoots.

Kinderen en monitoren op het domein van De Kollebloem in Heusden. (Amsab-ISG, Gent)

De Kollebloem was vrij makkelijk te bereiken met het openbaar vervoer. Het terrein werd begrensd door de in 1891 aangelegde tramlijn Gent – Wetteren – Hamme, die vertrok in de Heirniswijk, vlak bij het station Gent-Dampoort. In die bedding kwam later de Heusdense Magerstraat. De halte aan café ‘Het Zandhekken’, op de hoek met de Leenstraat, lag vlak bij De Kollebloem. Enkele ondernemers en helpende handen maakten de gebouwen bewoonbaar en geschikt voor gebruik, boorden een artesische put en richtten wasinstallaties met stortbaden en wc’s in. Na twee jaar werd een ruime, heldere eetzaal van 11 bij 16 meter

opgetrokken, met verschillende kleedkamers, een vergaderzaaltje en een kantine. Ten slotte werd ook een waterreservoir aangelegd en een werkplaats gebouwd.

In 1953 stelde eigenaar Omer Bouquiaux voor om de gehuurde eigendom – ook een door hemzelf bewoond stuk van 1,09 hectare behoorde bij het terrein – aan vzw Jeugdzorg te verkopen voor 3,2 miljoen Belgische frank. Later bracht hij dat bedrag terug tot 2,7 miljoen frank. Een andere optie was dat de vzw hem en zijn eventuele erfgenamen gedurende twintig jaar 1000 Zwitserse frank per maand interest zouden betalen. Eerder had hij ook al voorgesteld het terrein

De Kollebloem was vrij makkelijk te bereiken met het openbaar vervoer. (Amsab-ISG Gent)

te 'schenken' voor eenzelfde maandelijks rente, aan hem te betalen gedurende de rest van zijn leven – hij was toen 62 jaar – én na hem aan zijn huishoudster, die toen 45 jaar was. Dit kon de vzw Jeugdzorg, afhankelijk van de berekeningen, tot 6 miljoen Belgische frank kosten. Met deze zware financiële voorwaarden kon er moeilijk van een schenking worden uitgegaan, iets waarvan de bestuurders van vzw Jeugdzorg zich goed bewust waren. Toch onderzochten ze grondig alle mogelijke pistes. Ook die waarbij Bouquiaux suggereerde dat hij zijn volledige eigendom onder gunstige voorwaarden zou verlaten als hij het

kasteel van Laarne kon kopen. Hij wilde de rest van zijn leven immers wijden aan de restauratie ervan. Uit alles blijkt een zeker gebrek aan realiteitsbesef bij de eigenaar. Hij dacht dat de 'zavelberg' op zijn eigendom een waarde van 8 miljoen Belgische frank had. Als het aan hem lag was die laatste Heusdense zandheuvel, het hoogste punt van de (deel)gemeente, wellicht afgegraven en de zavel verkocht.

De vzw Jeugdzorg had in 1953 pas een nieuw driejarig huurcontract afgesloten en gebruikte dat als argument om de eigenaar af te houden. Bouquiaux reageerde immers gepikeerd omdat een positieve reactie

op zijn 'voorstellen' uitbleef. De volgende maand eiste hij dat de vzw de waterput zou herstellen, want die zou zijn vernield door rioolwater dat binnendrong vanuit de nieuwe toiletten. Daarnaast verbood hij de kinderen om nog op 'de berg' te spelen, omdat ze zavel zouden verspreid hebben. Hij beschuldigde de vzw Jeugdzorg ook van wanbeheer: er zouden bomen zijn ontworteld, putten gemaakt en koorden gespannen. En dat kon niet volgens het huurcontract van 1 juli 1950 – met een inhoud die nogal vreemd klinkt bij de (ver)huur van een speelterrein: 'Het is verboden door de huurders putten te graven, nagels in de bomen te slaan of koorden rondom de bomen te binden, op de bomen te kruipen.' En nog volgens het contract: '[De huurders] zijn ook verantwoordelijk voor dezelfde daden van bezoekers.' Bij overtreding van deze bepaling kon de eigenaar een vergoeding vorderen. Bouquiaux dreigde er dan ook mee om een deurwaarder in te schakelen. Julien Van Nevele, secretaris van de vzw Jeugdzorg, merkte op dat zijn organisatie het verwaarloosde terrein had opgeknapt en de eigenaar van water en elektriciteit had voorzien, dat ze de huur vaak vooraf betaalde en ook grote overschotten van de maaltijden aan Bouquiaux bezorgde – daarbij is niet duidelijk of die voor de eigenaar zelf of voor zijn dieren waren bestemd. In elk geval werd gesuggereerd dat de vzw de eigenaar uit sociale overwegingen steunde en hielp. Van Nevele wees er Bouquiaux ook op dat hij steeds welkom was op het terrein, op voorwaarde dat hij er 'zijn honden [niet] op los liet'. De relatie tussen eigenaar en beheerder werd nog verder getroebleerd toen Bouquiaux de voorzitter van de vzw Jeugdzorg, Camiel Beys, de toegang tot zijn erf verbood.

Toch liet de vzw Jeugdzorg de zaak niet rusten. Ze wilde het terrein – volgens haar

een unieke kans voor het regionale socialistische jeugdwerk – per se verwerven en leek bereid daarvoor risico's te nemen. Senator Emiel Vergeylen werd ingeschakeld om rechtstreeks met Bouquiaux te onderhandelen. Aan notaris Duchêne uit Ledeborg werd gevraagd om de eigenaar tot rede te brengen over de voorgestelde verkoopprijs. Nadat het Gentse partijbestuur had overlegd, werden Edward Anseele, Emiel Vergeylen en Amedée De Keuleneir afgevaardigd om een bod van 2 miljoen frank te doen. De eigenaar reageerde beledigd en probeerde meteen om de grond openbaar te verkopen. Maar toen het hoogste bod maar 1,1 miljoen bedroeg, trok hij de verkoop weer in. Daarop overwoog de vzw Jeugdzorg om een nieuw bod te doen. Dat mocht zelfs hoger liggen dan de vooropgestelde 2 miljoen frank. Daarvoor moest de vzw wel een beroep doen op een derde partij, bij voorkeur een bevriende organisatie. Uiteindelijk werd pas twee jaar later, net voor het aflopen van het huurcontract, een overeenkomst bereikt. In april 1955 ging Bouquiaux akkoord met een verkoopprijs van 2,3 miljoen frank, plus gratis levering van drinkwater en elektriciteit aan zijn woning. Omdat het bezit van de vzw Jeugdzorg te klein was om een lening af te sluiten, leende de Algemene Centrale – wel vaker geldschietter voor armlastige delen van de socialistische beweging – 2,5 miljoen frank, waarvan de Textielarbeiderscentrale een half miljoen frank op zich nam. Van Nevele gaf toe dat de prijs hoog was, maar hij wees erop dat de aankoop de toekomst van de jeugdwerking garandeerde.⁸ Na vijf jaar zou er voldoende kapitaal zijn opgebouwd om – na afbetaling – het resterende bedrag (geschat op een miljoen frank) bij andere, externe geldschietters te vinden. Het terrein werd nog uitgebreid met een klein stuk grond aan

Bejaarden in het vakantiehuis De Kollebloem, juni 1959. Foto: Roger Hespel (Amsab-ISG, Gent)

de steenweg naar Laarne (Laarnebaan), wellicht om ook langs die kant een uitweg te hebben.

Het terrein, inmiddels eigendom van de gemeente Destelbergen, die het tot 'park' heeft omgedoopt, draagt nog steeds de naam De Kollebloem, en is toegankelijk via de Leenstraat. De villa en enkele bijgebouwen zijn nog steeds aanwezig, zij het in wat verwaarloosde staat. Het kende in twee eeuwen een bewogen geschiedenis, waarbij

het door een koppel uit de burgerlijke elite van Gent werd ingericht als jachtgoed en later een sociaal doel kreeg als speelterrein voor de socialistische arbeidersjeugd. Mede daardoor werd het gespaard van de verkaveling en afgraving die tussen 1960 en 1970 de hele omgeving in hun greep kregen. Van de oorspronkelijke 5,5 hectare werd het grootste deel behouden. Het vormt nu een kleine groene long in de verstedelijkte rand van Gent, met in het midden de laatste

Heusdense zandheuvel, het hoogste punt van de gemeente.

Het bronnenmateriaal over De Kollebloem is afkomstig van het archief van de Federatie van Socialistische Vrouwengroepen van Gent, die in 1954 werd gesticht door de latere schepen Amanda Foket (1912-1997). Na de Tweede Wereldoorlog deed ze diverse pogingen om op nationaal niveau één socialistische vrouwenbeweging op poten te zetten. Samen met de Antwerpse socialistische politica Mathilde Schroyens ijverde ze voor de fusie van de Socialistische Vrouwen (SV), de vrouwenafdelingen van de Belgische Socialistische Partij (BSP), en de Socialistische Vooruitziende Vrouwen (SVV) van het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten (NVSM). Beide vrouwen stelden namelijk vast dat de SVV explosief groeiden, maar dat de echte politieke vrouwenbeweging, met uitzondering van kernen in Antwerpen, Gent en Sint-Niklaas, ter ziele dreigde te gaan. De fusie is er echter nooit gekomen. Pas vanaf eind jaren 1970 zou de BSP opnieuw aandacht besteden aan de ondervertegenwoordiging van vrouwen. Dat uitte zich onder meer in de oprichting van een Stuurgroep van BSP-Vrouwen en een Nationale SV-Vrouwencommissie. De neerslag hiervan is terug te vinden in dit archief.

Dat bevat brieven en notulen van de beheersorganen van de Federatie van Socialistische Vrouwengroepen uit de jaren 1951-1961 en 1972-1975 en documenten van de vzw Jeugdzorg. Die laatste gaan vooral over de stichting en werking van De Kollebloem, over de speelpleinwerking, de kadervormingen en de reizen. Maar het archief bevat ook administratieve documenten, zoals postchequerekeningboeken en enkele verzekeringsdossiers van ongevallen op het domein. Het archief, dat is aangelegd

door Amanda Foket, zit opgeborgen in acht dozen (één strekkende meter) en bestrijkt de periode 1945-1990. Hoewel het onvolledig is, geeft het toch een mooi inzicht in het ontstaan, de werking en het einde van de Gentse socialistische vakantie- en speelpleinwerking in Heusden.

Tenzij anders aangegeven zijn alle bronnen afkomstig uit het archief 638. Federatie van Socialistische Vrouwengroepen Gent (Amsab-ISG), nrs. 94-98.

- 1 Wie meer wil weten over de werking van De Kollebloem, zie: Ludwine SOUBRY, *Vrij groeiend, vrolijk rood. De Kollebloem 1950-1990: een stuk socialistisch leven in het Gentse*, Gent: AMSAB, 1991, p.7. Soubry geeft een poëtischer verklaring voor de naam. De Kollebloem zou verwijzen naar 'een bloem, vrij groeiend en vrolijk rood; een rode bloem, kleur van ons hart. Een tere bloem, die we hoeden willen. Een bloem die elke avond verwelkt en zich elke ochtend terug opent.'
- 2 Ludwine SOUBRY, *Vrij groeiend, vrolijk rood [...]*
- 3 Zie: <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/121347,27/01/2017>.
- 4 Zie: <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/35802,23/01/2017>.
- 5 Ludwine SOUBRY, *Vrij groeiend, vrolijk rood [...]*, p.19. Soubry vermeldt 'andersdenkenden [die] het terrein heel graag hadden aangekocht en [de eigenaar] daartoe regelmatig bestoekten.' Van deze interesse van derden, laat staan ideologische tegenstanders van de socialistische beweging, is in het archief echter geen spoor te vinden. Ik sluit dan ook niet uit dat dit argument berust op een bewering van Bouquiaux om de vzw Jeugdzorg onder druk te zetten.